

1 תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כט/א

תנו רבנן בזמן שהחמה לוקה סימן רע לאומות העולם לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שישראל מונין ללבנה ואומות העולם לחמה לוקה במזרח סימן רע ליושבי מזרח במערב סימן רע ליושבי מערב באמצע הרקיע סימן רע לכל העולם כולו

...

תנו רבנן בשביל ארבעה דברים חמה לוקה על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה ועל משכב זכור ועל שני אחין שנשפך דמן כאחד

2 רש"י על סוכה דף כט/א

בְּצִבְלֵי אֲרֻבֵּה דְּבָרִים – לֹא קָמַעְתִּי טַעַם צִבְלֵי:

3 ערוך לנר על סוכה דף כט/א

המלעיגים על דברי רז"ל חשבו למצוא במאמרים האלה מקום לכוון חציהם על יתר כאלו ר"ל לא ידעו דרכי הטבע שליקויי החמה והלבנה נתהוה ע"פ חשבון מכוון בתהלוכותיהם כאשר חכמי הטבע מחשבים טרם בואם שלעת ורגע הזאת תחשך השמש או הירח אבל באמת המלעיגים נלקו בעורון שלא יביטו איך רז"ל דברו בענין זה בלשון חכמה להראות שלא נעלם מהם זה דיש לדקדק למה אמרו בכל ג' הברייתות **בזמן שהחמה לוקה** וכו' כל זמן שמאורות לוקין וכו' בזמן שהחמה לוקה וכו' דהך בזמן לשון מיותר הוא דהל"ל כשהחמה לוקה וכשמאורות לוקין אמנם בזה הורו שאף שהלקויים הם ע"פ הטבע עכ"ז ידעו ע"פ סודות משפטי ד' הנגלות להם שהעתים והזמנים של הלקויים הם עתות הדין שיש עתות לטובה ועתות לרעה וכמו שאמרו בענין כזה יהי מאורות מאורות כתיב שזמן תלוי המאורות הוא עת דין שלא יפול אסכרא בתנוקות וכמו כן העתות הלקויות הם עתות דין ליושבים במקום אשר באו הלקויות אם במזרח ליושבי מזרח ואם במערב ליושבי מערב ואם באמצע הרקיע לכל העולם ולכן אמרו בכוון בזמן שהחמה לוקה לומר אף שבא בזמן ידוע מכ"מ הוא סימן רע וכעין מה שפ"י הרמב"ן פ' נח באות הקשת שאף שהוא דבר ע"פ הטבע עם כל זה ניתן הראות ענין הטבע הזה לאות טוב שלא יביא הקב"ה מבול ושעל כן לא נאמר את קשתי אתן בענין אלא נתתי בענין פ"י קשתי שכבר נתתי מששת ימי בראשית אני מיעדו עתה שיהי לכם לאות ברית ע"ש וכן הענין כאן בהיפך שהלקויים שהם בטבע הם לאות ולסימן פורענות ע"פ הפרטים שנפרטו בברייתות הללו או לא"ה או לישראל או לכל העולם כפי החוקים אשר נגלו להם בסוד ד':

ובזה מדוייק ג"כ המשל שבברייתא מפנס די"ל מי הוא העבד שאמר לו המלך טול פנס מלפניהם בנמשל וגם למה נקט המשל בטול פנס מפניהם ולא בקיצור שצוה המלך לכבות הנר ולהושיבם בחושך אבל ע"פ זה יובן דחכמינו ז"ל ידעו דליקוי החמה נעשה ע"פ הטבע כשהלבנה עומדת מכוון בין השמש ובין הארץ ומעכבת את אור השמש לבל יגיע לארץ ולכן לא שייך במשל שמכבה הנר שאור השמש לא נכבה ולא נתמעט בעת הליקוי אלא שהלבנה מחשיך אורו ליושבי הארץ וזה ענין הנמשל בשצוה לעבדו שהוא הלבנה טול פנס מפניהם שימניע אור הפנס שהיא השמש מעבדיו היושבים בסעודה שהם יושבי הארץ המתענגים מטוב הארץ:

4 ספר באר הגולה - הבאר השישי

בפרק ב' דסוכה (כ"ט, א') על ד' דברים חמה לוקה על אב"ד שמת ולא נספד כהלכה ועל נערה מאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה ועל משכב זכור ועל שני אחים שנשפך דמם כאחד ובשביל ד' דברים מאורות לוקים על כותבי פלסתר ועל מעידי עדי שקר ועל מגדלי בהמה דקה בא"י ועל קוצצי אילנות טובות. וסבות אלו שנתנו בלקות המאורות לפי דעתם יכחיש החוש הנגלה, כי ידוע שלקות המאורות תלוי במהלך המאורות, בחבורם ובנגודם, בהתרחקם ובהתקרבם, באורך וברוחב, וא"כ איך אפשר לומר שיהי' לקות המאורות תלוי בדברים כאלו, שהאדם יודע זמן הלקות שהם על פי החשבון ואיך יתלו הלקות בחטא המעשים. וגם דבר זה הוא טעות, שאין מדרך חכמים ז"ל להסיר הסבה הקרובה שודאי תלוי לקות המאורות במהלך המאורות, אבל סבת הסבה נתנו הם ז"ל. כי אם לא היה החטא בעולם לא היה דבר זה, כי אין ספק שלקות המאורות הוא פחיתות גדול וחסרון בעולם, ואם לא היה

החטא נמצא בעולם לא היה סדר הבריאה נותן שיהי' לקוי המאורות שהוא פחיתות וחסרון כמו שמוסכם מכל אדם. וכמו שתמצא במעשה בראשית שאלמלי לא חטא האדם, היה מקום האדם בג"ע ומזונותיו פירות ג"כ, ובשביל שחטא אז סידר השם יתברך עניין האדם כמו שספרה התורה קוץ ודרדר תצמיח לך, הרי שהש"י סידר הנהגת האדם לפי מדריגתו ומעלתו. ומפני כי העולם שייך בו חטאים אלו, ולפיכך מתחלת בריאת עולם לא נתן השם ית' להם אור שלא יקבל לקוי, ובזולת חטא לא היה סדר זה, סוף סוף בשביל חטאים אלו הוא לקוי המאורות. ואולי תאמר, אם כן מוכרח האדם לחטוא. אין זה קשיא, שאין ספק כי אין כלל העולם כולו צדיקים עד הזמן שיקוים ומל ה"א את לבבך ואת לבב זרעך וגו' (דברים ל') ואז לא יהי' לקות המאורות חסרון כלל, כי אז נאמר (ישעי' כ"ד) וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו' והיה ה' לך לאור עולם, אבל בעולם הזה אין העולם נקי מן החטא. כלל הדבר כי השם יתברך סדר העולם במדריגה הראוי לבני אדם, כי כל הנמצאים משמשים האדם כפי מה שהוא אדם, ולפיכך בשביל חטא הנמצא בעולם נתן להם אור כמו שראוי להם. ולכך אמרו שם תנו רבנן בזמן שהחמה לוקה סימן רע לכל העולם משל למה הדבר דומה למלך ב"ו שעשה סעודה לכל עבדיו והניח פנס לפניו כעס עליהם אמר לעבדו טול הפנס מפניהם והושיבם בחושך ע"כ. וביאור עניין זה, כי המלך מכבד את עבדיו ועושה להם סעודה לכבוד, וכאשר כועס עליהם מפני שמרדו בו נוטל המאור מלפניהם כי המאור הוא כבוד הסעודה. וכן הקדוש ברוך הוא כאשר הוא כועס על העולם בשביל פחיתת חטאים וחסרונם נוטל כבודם, כי המאור הוא כבוד העולם. ודבר זה ברור כי האור הוא כבוד העולם, וכמו שתקנו אל ברוך גדול דעה הכין ופעל זהרי חמה טוב יצר כבוד לשמו, וכן בתחלת הבריאה ברא השם יתברך את המאורות כפי מה שהם ראויים לזה:

5 תלמוד בבלי מסכת חולין דף ס/ב

רבי שמעון בן פיזי רמי כתיב ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתוב את המאור הגדול ואת המאור הקטן אמרה ירח לפני הקב"ה רבש"ע אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד אמר לה לכי ומעטי את עצמך אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואמרת לפניך דבר הגון אמעית את עצמי אמר לה לכי ומשול ביום ובלילה אמרה ליה מאי רבותיה דשרגא בטיהרא מאי אהני אמר לה זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים אמרה ליה יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופותא דכתיב והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים זיל ליקרו צדיקי בשמך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן חזייה דלא קא מיתבא דעתה אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח והיינו דאמר ר"ש בן לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח

6 תוספות על חולין דף ס/ב

אמרה ירח. בלשון תורה לשון זכר הוא דכתיב (יהושע י פי"ג) וירח עמד:

7 גר"א שני

8 זהר חדש (מרגליות) דף ע/ב

[שיר השירים מאמר מיעוט הירח]:

כתיב, ויברא אלקים את שני המאורות הגדולים וכו', ויברא אלקים, בקדמיתא תרין נהורין הוו שקולין דא לקביל דא, כמא דאוקמוה חברין. ואוקימנא, דאינון תרין נהורין הוו ברזא חדא, דבוקים כחדא, והוו בשיקולא חדא, לאתקרי תרויהו גדולים, כמה דאוקימנא: לאו דהות סיהרא בקדמיתא רב ועילאה, אלא דבכל זימנא דסיהרא קיימת בשמשא ברזא חדא, בגיניה, איהי אתקריאת בהדיה גדולים. זנבא דאריה, אריה איהו, ואריה אתקרי: אמרה סיהרא קמי קב"ה, אפשר למלכא חדא דלשתמש בתרין כתרין כחדא. אלא דא בלחודוהי, ודא בלחודוהי: אמר לה, חמינא בך, דרעותך למהוי ראש לשועלים. זילי ואזעירי גרמך, דהא אע"ג דאת תהוי רישא להון, אזעירו אית לך מכמה דהוית:

9 חדושי הלבנה

9א ספר השל"ה הקדוש - ספר שמות - שובבי"ם ת"ת (א)

ועתה הנני נותן טעם למה בשנת העיבור מהראוי לעשות תשובה ביותר משאר השנים, רבותינו ז"ל אמרו (חולין ס, ב) שני המאורות הגדולים חמה ולבנה שוים נבראו, היו משתמשים בכתר אחד. ואחר כך מחמת הקטרוג אמר לה הקב"ה לכי ומעטי את עצמך. והנה רז"ל דברו בחמה ולבנה התחתונים הנראות לנו, אבל רומזים לחמה ולבנה העליונים וגבוה מעל גבוה, כמבואר לחכמי המקובלים. עוד נודע ונתפרסם בספריהם כי מכח ענין קטרוג הזה נמשך למטה קטרוג הקליפה, הוא היצר הרע הוא השטן היורד ומחטיא ועולה ומקטרג. ולעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה, ויתבטלו הקליפות ויהיו כולם יודעים את ה' ולא יהיה יצר הרע. ועתה אודיעך, אם לא היה ענין מיעוט הירח, לא היה עולמים שום עיבור, כי בודאי אם היו משתמשים בכתר אחד היה סיבובם ומהלכם שוה. ועתה שנתפרדו אז אין מהלכם וסיבובם שוה, וצריכין לעשות שבע עיבורים במחזור, כדי להשוות שנות הלבנה דהיינו י"ב חדשי השנה, שיבא בשנה לשנת החמה שהיא שס"ה יום, כדי שיבא פסח בחודש האביב, וסוכות בשעתו בזמן האסיף. נמצאו העיבורין שבאו מכח הקטרוג, הם גרמו שנתהו קטרוג שלמטה המביא לידי חטא, על כן בשעת (נ"א בשנת) העיבור ראוי ביותר לתשובה:

9ב תורת חיים על חולין דף ס/ב

אמר לה לכי ומעטי את עצמך. שבתחילה היה אור הלבנה מאיר כאור החמה ונתמעט אורה ונעשה כהה. ועוד יש לפרש שאלמלא קטרוג הלבנה היתה עומדת במלואה כל החודש כמו החמה ולפי שקטרוגה נענשה שנתמעט מחצות החדש ואילך ולפי זה קלקלתה תקנתה שעל ידי שנתמעטה חדשי הלבנה ניכרין דהיינו בכל ראש חדש בשעת מולד הלבנה וע"כ קובעין ישראל המועדות ומקריבין שעיר חטאת בכל ראש חדש לכפר עליהן שאלמלא כן לא הוה ידעין מתי הוא תחילת החדש או אמצעיתו.

10 גר"א י' ימים**10א ספר הלבוש על או"ח סימן תרסד**

כבר ידעת ששנת חמה יתירה על שנת הלבנה י' ימים כ"א שעות ר"ד חלקים, ולפי זה בקל תוכל להבין, שאם קבענו ראש השנה בראשון ביום המולד כאשר ראוי להיות, לא יכלה אותו שנה שנת החמה אלא כמו י' ימים אחר המולד של תשרי הבא, והרי יהיה לפי זה ראש השנה של החמה בשנה הבאה י' ימים אחר המולד, והוא יום כיפור של שנה השני, וא"כ לפי זה בשנה השנית כשתתחיל שנת החמה ביום יום כיפור, לא יכלה אותו שנת החמה עד יום הושענא רבה של שנה שלישית, ואח"כ בשנה השלישית כבר ידעת שמעברין השנה, ויחזור להיות בשנה הרביעי ראש השנה של החמה ביום ראש השנה של מולד הלבנה, ואח"כ יחזור הסדר בשלשה שנים הבאים כמו שכתבתי באלו השלשה שנים, וכן יהיה לעולם חוזר חלילה, ושם בדרשותי כתבתי החשבון מכוון על אופן זה מיום בריאת עולם עד עכשיו. על כן אומר אני שזה אחד מן הטעמים בכוונת התורה שקבעה לעולם יום כיפור בעשור לחדש, ושקבע הבורא יתברך לעולם חתימת הדין ביום הושענא רבה כפי קבלתנו האמיתית, שכיון שהוקדשו והוקבעו אלו הימים לימי דין וסליחה וכפרה מתחלת הבריאה, מפני שהיו ימים הראשונים משנת החמה כאשר כתבתי, אף על פי שלפעמים לא יכוונו ממש כך בחדש, בפרט בשנת ח' וי"ט למחזור קטן כידוע ליודעים מעט בחכמת העיבור, מ"מ לא אזו ממקומן לקובען לעולם ימי דין וסליחה וכפרה, וזה נ"ל טעם ברור מסודות טעמי התורה הש"י יראנו נפלאות מתורתו.

11 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סא/א

כדרכי שמעון בן פיזי דאמר רבי שמעון בן פיזי אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי אי נמי כדרכי ירמיה בן אלעזר דאמר רבי ירמיה בן אלעזר דו פרצופין ברא הקדוש ברוך הוא באדם הראשון שנאמר אחר וקדם צרתני

12 תלמוד בבלי מסכת שבת דף קל/א

תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא

שלל רב עדיין עושיין אותה בשמחה וכל מצוה שקבלו עליהם בקטטה כגון עריות דכתיב וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו עדיין עושיין אותה בקטטה **דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא**

13 רמב"ם יד החזקה הלכות קדוש החדש פרק ו

(א) בזמן שעושיין על הראייה היו מחשבין ויודעין שעה שיתקבץ בה הירח עם החמה בדקדוק הרבה כדרך שהאצטגנינין עושיין כדי לידע אם יראה הירח או לא יראה ותחלת אותו החשבון הוא החשבון שמחשבין בקירוב ויודעין שעת קבוצם בלא דקדוק ושעת קבוצם בלא דקדוק אלא במהלכם האמצעי הוא הנקרא מולד

.....

(ו) כשיהיה עמך ידוע מולד חדש מן החדשים ותוסיף עליו אי"ב תשצ"ג יצא מולד חדש שאחריו ותדע באיזה יום מימי השבוע ובאיזו שעה ובכמה חלקים יהיה:

(ז) כיצד הרי שהיה מולד ניסן באחד בשבת בחמש שעות ביום ומאה ושבעה חלקים סימן להם אהק"ז כשתוסיף עליו שארית חדש הלבנה והוא אי"ב תשצ"ג יצא מולד אייר בליל שלישי חמש שעות בלילה ותשע מאות חלקים סימן להם ג"ה תת"ק ועל דרך זו עד סוף העולם חדש אחר חדש:

(ח) וכן כשיהיה עמך ידוע מולד שנה זו ותוסיף שאריתה על ימי המולד אם פשוטה היא שארית הפשוטה ואם מעוברת היא שארית המעוברת יצא לך מולד שנה שלאחריה וכן שנה אחר שנה עד סוף העולם והמולד הראשון שממנו תתחיל הוא מולד שהיה בשנה הראשונה של יצירה והוא היה בליל שני חמש שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקים סימן להם בהר"ד וממנו הוא תחלת החשבון:

14 ספר אבודרהם - סדר העיבור

וגדר המולד לדברי רז"ל הוא הרגע שהחמה והלבנה נבדקים בו יחד בחלק אחד מחלקי הרקיע במהלכם האמצעי והוא הנוהג על דרך אחד לעולם. והוא ראש לחדש הבא וסוף להדש שעבר:

15 תוי"ט על מסכת ראש השנה פרק ב משנה ו

והנה בפגיעתם זה על זה נקרא קבוצם וכשתזוז הירח מעט מהחמה. ההוא נקרא מולד אע"פ שעדיין אינו נראה מפני המעט שנתרחקה אלא שיודעים אנחנו בהכרח. שנגלה ממנה דבר מועט.

16 רבנו בחיי על בראשית פרק א פסוק ב

ויש לך לדעת גם כן כי מולד תשרי שבו נברא העולם היה בהר"ד אילו נבראו המאורות, ומאין נודע זה ממולד ניסן הבא מאחריו, אבל מאחר שהמאורות לא נבראו עד יום רביעי אנו יודעין בברור שמעולם לא היה בהר"ד אבל הוא החשבון האמיתי אצל חכמי התכונה:

ומה שתיקנו לומר בתפילה זה היום תחילת מעשיך אפשר לנו לומר כן בין לסימן בהר"ד בין לסימן וי"ד, אם אנו מונין לסימן וי"ד הוא שנברא אדם ביום ששי אחר עבור שתיים עשרה שעות מן הלילה ושתי שעות מן היום יהיה ביאור תחילת מעשיך לדיון, ואין צריך לומר מסימן בהר"ד כי ביאור מעשיך על יום שני שהוא תחילת העשיה שנאמר ויעש אלהים את הרקיע, שהרי ביום הראשון לא הוזכר בו עשיה אלא בריאה, וזהו לשון מעשיך ולא אמר ברואיך:

.....

ויש לך לדעת כי יש בידינו קבלה בפסוק זה של בראשית שממנו יוצא שם בן מ"ב המיוחס למדת הדין עד ביל"ת של בהו אך על ידי צירופים רבים, ואם תאיר עיני הלב תמצא בו המנין של בהר"ד שזכרתי למעלה והוא רשום בפרשה ואותיותיו ארבעתם בין כל אות ואות מ"ב אותיות, והמשכיל יבין יוכל להבחין כי אין זה דרך מקרה אבל הוא מופת גמור על חידוש העולם כי בטרם הרים יולדו ולא היה בהר"ד היה מדת דינו של עולם במקום בהר"ד פועל באין כלי ומוציא כלי למעשהו, וזהו מבואר:

17 שפת אמת ליקוטים - לחודש ניסן

ובדרך כלל נקראים תפארת ומלכות בן ובת לאבא ואמא ותפארת נקראת שמש ומלכות נקראת לבנה ולאשר קטרגה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד ירדה ממדריגתה לקבל על ידי זעיר אנפין

18 ספר פרי צדיק פרשת חקת - אות טז

והיינו דמשה רבינו הוא כמו יעקב אבינו ע"ה שהוא בחינת תפארת ונקרא שמש כמו שנאמר בפסוק והנה השמש והירח וגו' הבוא נבוא אני ואמך ובמדרש (בראשית רבה ריש פרשת ויצא) כי בא השמש אתא שמשא וכו' מי גילה לו ששמי שמש.

19 ספר ליקוטי אמרים - אות טז

כי ניסן הוא ראשון לחודשי השנה שהם חודשי הלבנה הרומז לכנסת ישראל רזא דאשת חיל שבו התחלת תיקון כנסת ישראל להתקרב לדודה, ואדר שהוא אחרית השנה הוא באות ק' רזא דאשת זנונים דמתתקנא כגוונא דאשת חיל, ואין מעברין אלא אדר שהעיבור הוא להשוות שנות הלבנה לשנות החמה כדי שיהיה האביב בזמנו דאף על פי שקביעת הפסח ושאר מועדות לחודשי הלבנה צריך שיהיה גם כן בזמן אביב של חמה, ועל כן נקרא חודש האביב דאין נקרא ראשון אלא כשהוא בזמן אביב דרק אז התחלת חודשי הלבנה כשיהיה זמן אביב בתקופות החמה כי כל כח הלבנה הוא מה שמתחברת לחמה ומקבלת ממנה:

וידוע דסוד חמה ולבנה רומזים לקודשא בריך הוא ושכינתיה שכן כנסת ישראל לית להם מגרמם רק מה שמקבלים מה' יתברך, ואומות העולם מונין לחמה היינו כמו שאמרו (מנחות ק"י.) על פסוק (מלאכי א', י"א) בכל מקום מוקטר מוגש וגו' דקרו ליה אלקא דאלקא היינו שכופרים רק בשכינתו יתברך בתחתונים שסוברים שעזב את הארץ, וזה שורש כל העבודה זרה שהתחיל בדור אנוש וכמו שכתב רמב"ם (ריש הלכות עבודה זרה פרק א' הלכה א') ועל כן הם סוברים שיועיל השתדלותם בענייני עולם הזה אם על ידי עבודה זרה וכשפים או על ידי סיבות טבעיות, כי סוברים דעולם הזה הוא נבדל מעצמותו יתברך שמו ומסור לטבע או לצבא השמים ושאר כוחות נפרדים:

וישמעאל מונין ללבנה אבל אין משוים חודשיה עם שנות החמה כנודע, והיינו כי הישמעאלים אינם עובדי עבודה זרה וכנודע מדברי הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות (פרק י"א הלכה ז') וביורה דעה סוף סימן קכ"ג ושאר פוסקים ומיחדים יחוד גמור ומאמינים בהשגחתו בתחתונים ושאר דברים שלקח נביאם מתורתנו כל שורשי האמונה, רק שמכל מקום לא קיבלו עליהם תורת משה ולהתגייר ולהיות בשם ישראל יכנו, ועל כן אין שום חילוק ביניהם לשאר גוים כלל כי משוקעים במה שמשוקעים כמוהם ממש רק גרועים מהם במה שהם כעין יודעים רבונם ומתכוונים

20 מאמר החכמה

עוד צריך שתדע שהעשר ספירות נרמזים בשם יקוק ב"ה קוצו של יוד רומז לכתר וגוף היוד לחכמה, הה' לבינה, הו' לשש ספירות חג"ת נה"י ונקראים ו' קצוות, וה' אחרונה למלכות:

21 ספר שערי אורה - שער חמישי:

סוד אות ראשונה היא אות יו"ד, והיא נקודה מחשבית ציורית, אין לנבראים התבוננות בה, כי נעלמה מעיני כל חי, ואין לאדם רשות להרהר בה כי אם להאמין לבד, אף על פי שלא יבין ולא ישיג עניינה ועצם אמיתתה. וסוד אות י' של שם היא הנקראת "פליאות חכמה" (ספר יצירה א' א'), ועליה נאמר (חגיגה י"ג א'), במופלא ממך אל תדרוש במכוסה ממך אל תחקור. וגם היא נקראת "תעלומות חכמה" (איוב י"א ו'), ועליה נאמר, והחכמה מאין תמצא (איוב כ"ח י"ב), כי שמה ממש נקראת חכמה

...

סוד אות שניה של שם, והיא סוד ה', היא סוד הבינה הכלולה בלשון ובפה, ובבינה נאחזים כל החיים

...
 סוד אות שלישית של שם, היא סוד ו', והיא כוללת ו' ספירות במספר ו', שלש ספירות מחצי ו' למעלה, ושלש מחצי ו' ולמטה. שלש ספירות מחצי ו' ולמעלה, הם הגדולה והגבורה והתפארת. ושלש ספירות מחצי ו' ולמטה, הם נצ"ח והו"ד יסוד. וכל אלו ו' ספירות כלולות באות וא"ו. והנה אות ו' של שם, היא עומדת במקום כל השם

...
 סוד אות רביעית של שם, היא סוד ה', והיא סוד הספירה האחרונה הנקראת מלכות

22 תיקוני זהר דף ו/ב

ומניה אתפשט נהוריה על יקו"ק, דאיהי י' חכמה, ה' בינה, ו' כליל שית ספירן, ה' מלכות

23 ספר צדקת הצדיק - אות קלב

קלב) ... וידוע שהיו"ד רומז לחכמה וה"א לבינה שבלב

24 ספר ישראל קדושים - אות ו

וזהו השלושה לבבות ששנינו שם שגנב לב אביו היינו מצד החכמה שבמות. ולב בית דין היינו מצד הבינה שבלב. ולב כל ישראל היינו מצד כוחות הנפש המתפשטים בכל איברי הגוף והיא שהביאתו להיות כסורר ומורה:

25 זוהר חלק ב דף קעה/ב

רבי שמעון, חמינא דהא חכמתא כלל כלא, וחסד עלאה נפקא מחכמה, גבורה דהוא דינא תקיפא נפקא מבינה

26 ספר התניא - חלק ראשון - פרק ג

וביאור הענין כי הנה השכל שבנפש המשכל' שהוא המשכיל כל דבר נקרא בשם חכמה כ"ח מ"ה וכשמוציא כחו אל הפועל שמתבונן בשכלו להבין דבר לאשורו ולעמקו מתוך איזה דבר חכמה המושכל בשכלו נקרא בינה והן הם אב ואם

27 ספר תורה אור - פרשת ויחי

ובחי' אביך היינו בחי' כרחם אב על בנים אבינו אב הרחמן שהרחמנות הוא בחי' אב ותולדות הרחמנות הוא בחי' צדקה וחסד להחיו' רוח שפלים שכל העושה חסד במדה"ר לרחם על עניים ויתומים ה"ז בבחי' בני אביך. גם בחי' אביך היא התורה דאורייתא מחכמה נפקת שהוא בחי' אב וכמ"ש שמע בני מוסר אביך זו תושב"כ וכו'

28 ספר פרי צדיק ראש חודש אייר - אות ה

ואיתא בזוהר הקדוש (ח"ב קעה ב) וחסד עלאה נפקא מחכמה, גבורה דאיהו דינא תקיפא נפקא מבינה בן י"ה אב ואם ובן בגוייהו כמו שאמר (אדרא האזינו רצא). וכתוב חסד לאברהם שהוא מחכמה קודש עלאה קדושה.

29 פירוש הגר"א לספרא דצניעותא - פרק א

ספרא - ספר הוא גילוי המחשבה שהמחשבה הוא סתום באדם ואינו מתגלה אלא ע"י דבורו או כתבו. וכן א"ס נתגלה וברא את העולם לגילוי ולאשתמודע ליה כמ"ש בזוהר והן התיקונים שמפ"ו גם כן על ידי שני דברים אלו כמ"ש בס"י וברא את עולמו בספר וספר וסיפור ועניני ב' ספרים וסיפור הוא כי בדיבור בפעם א' נתגלה מחשבתו אבל בספר בב' פעמים. אחד כשכותב ונתגלה מחשבתו בעולם אבל עדיין סתום הספר. ושני כשקורין הספר אז

נתגלה. אבל בדיבור כולל שניהם בפעם א'. והם חב"ד כמ"ש בס"י שבהם נברא העולם כמ"ש (משלי ג' י"ט) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו. והן ראשית הגילוי של המחשבה סתימאה שהוא כ"ע שאין מתגלה כלל אפילו מציאותה ולכן נקרא אין. וחכמה הוא ספר החתום שאין מתגלה רק מציאותה ולא מהותה שלכן נקרא יש ובינה הוא ספר השני שהיא מתגלה לאדם הקורא. ודעת הוא הסיפור שמוציא ומגלה לכל.

30 ספר פרי צדיק מאמר קדושת שבת - מאמר ז

ותורה שבכתב נקרא אור לשון זכר ותורה שבעל פה אורה נוקבא. כידוע דתורה שבכתב ושבועל פה הם סוד זכר ונקבה שזו מקבלת ונשפעת מזו ולית לה מגרמה כלום ונקייה באה רק מה שיונקת ומקבלת חכמה מתורה שבכתב שהוא חכמתו יתברך שמו דיהיב לחכימין שיחכמו עוד להוסיף חכמה. ומצד העיגולים שהוא סוד אור המקיף כידוע הוא נעוץ סופה בתחלתה דסמוכים יחד זה לזה וחוזרים חלילה דכשמגיע לסוף חוזר להתחלה. כי מצד השגת האור העליון בעצמו שלמעלה מהשגת אדם כשמגיע לסוף איזה מדריגה הוא בא משם להתחלה שהוא השגת אור עליון העצום יותר. ורק מצד מדריגת קומת היושר שהוא השגת אור פנימי שבהתגלות לב האדם. ההשגה הוא מתמעטת והולכות דבציר לבא. ואמרו (יומא כא ע"ב) על פסוק ואכבדה חסר ה' שחסר בבית שני ה' דברים שהוא ה' אחרונה דשם הויה שהוא גילוי שכינה שלא היה אז שנסתלקה נבואה שזה גרם הסתלקות כל אותן ה' דברים ארון ואש ושכינה ורוח הקודש דנביאים ואורים ותומים דחשיב שם. ולעומתן נוספה הה' באורה זו שהתחיל אז. שהגם שהה' שהיא סימן הנקיבה היא רומזת מיעוט האור מצד עצמה כמו שהוא הנוקבא לגבי דכורא ונשים דעתן קלה.

31 ספר אוצרות חיים - שער העקודים

כי הנה בפה יש בחי' הבל ובחינת דיבור, והנה ההבל הוא בחי' האור והדיבור הוא בחי' הכלי. והנה יש בפה הבל ודיבור עליונים בלחי העליון (סוד גיכ"ק שהוא בחכמה), והבל ודיבור תחתונים בלחי התחתון (סוד אחע"ה שהוא בבינה). ונמצא כי ההבל העליון הוא אור מקיף והתחתון הוא אור פנימי ודיבור העליון הוא כלי החיצון והתחתון הוא פנימי

32 ספר תפארת שלמה - על התורה - פרשת כי תצא

והנה זשאה"כ צעקה הנערה המאורסה הרמזו על השכינה הקדושה שנקראת נערה בתולת ישראל. המאורסה שהיא עדיין בחי' ארוסה כמ"ש (הושע ב, כא) וארשתין לי לעולם והיא צעקה בהגלות להוציאה כמ"ש בזוה"ק על פסוק (מלכים ב ד, א) ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע

33 ספר מבוא לחכמת הקבלה - חלק א שער ג פרק ו

והטעם, כי כאשר מציירת הבינה ציור שלם ומפורט של דבר העתיד לצאת לפועל, אז תיכף מתעוררים כחות הלב, כי שם כלים כל השפעות עולם המחשבה, עולם העליון דבינה, ומשם נולדים כל כחות המעשה, לפועל פעולתם בבחינת עולם התחתון המגולה. (כידוע במקום אשר בו מסתיים יסוד דבינה, שם בדיוק מקום גילוי כתר דמלכות, התחלת קומתה. ואמרנו מחשבה בבינה, מעשה במלכות). לכן הלב נקודה אמצעית בגוף האדם ובה מתחברים שני קצוות אלו. זהו שכתוב מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים (משלי ד' כ"ג)

34 ספר דובר צדק - קונטרס נר המצוות מצות עשה א'

וכן סדר בנין האדם לידת המחשבה היא במוח והוא מושכל ראשון [והוא מכוון גם לדברי רש"י פרשת תשא (ל"א, ג) חכמה מה שלמד מאחרים שזה נולד מעצמו ואין כאן מקום להאריך בזה] ואחר כך מתבונן בלבו אם כשר הדבר לפניו. ואחר כך בא לפועל המעשה על ידי האיברים שמשכן חיותם נמשך מן הלב כמו שנאמר (משלי ד', כ"ג) כי ממנו תוצאות חיים. ועל ידי רצון הלב כלי המעשים גומרים כמו שאמרו ז"ל (עיין רש"י במדבר ט"ו, ל"ט) עין רואה [רומז לחכמה שבמוח] ולב חומד וכו'. ולכן איתא (ברכות ס"א). דמשכן יצר הרע על מפתחות הלב שהוא מקור למעשה. וכל פעולה שאינה על ידי רצון הלב הרי זה שוגג ואונס ומתעסק בעלמא ולא כלום הוא רק כמעשה קוף

בעלמא. רצה לומר שאין בם שתי כוחות אלו נטועות להטות המעשה לכל אשר ירצה על פיהם רק מפי כח טבעי הנטוע באיברים לבד וזהו מעשה בהמה. ומי שעשה על פי רצון הלב אבל בלא התבוננות המוח הוא נקרא מזיד [עיין יומא (ל"ו ע"ב) שלושה שמות אלו וביאורם לדעתי כמו שבארתי] אבל מי שעשה בהסכמת החכמה שבמוח והרצון שבלב זה נקרא מורד וכמו שאמרו ז"ל (תורת כהנים כ"ו, י"ח) יודע רבונו ומתכוון למרוד בו:

35 רש"י על סנהדרין דף נח/א

ודבק ולא בזכר – לליכא ליזוק, למתוך שאין הנשכב נהנה אינו נדבק עמו:

36 אגלי טל

37 ספר תהילים פרק קלג

(א) שיר המעלות לְדוֹד הַנָּה מֵה טוֹב וּמֵה נְעִים שְׁבַת אַחִים גַּם יָחַד:
 (ב) פְּשִׁמּוֹן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֵרֵד עַל הַזָּקֵן וְזָקֵן אֶהְרֹץ שְׁיֵרֵד עַל פִּי מִדְּוִתָיו:
 (ג) כְּטַל חֶרְמוֹן שְׁיֵרֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שֵׁם צִיּוֹן יִהְיֶה אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם:

38 פירוש המאירי על ספר תהילים

39 תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מט/ב

תנו רבנן כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחוץ ואריסטובלוס מבפנים בכל יום ויום היו משלשין דינרים בקופה ומעלין להן תמידים היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית לעז להם בחכמת יונית אמר להן כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו נזדעזעה א"י ארבע מאות פרסה אותה שעה אמרו ארור אדם שיגדל חזירים וארור אדם שילמד לבנו חכמת יונית

40 רש"י על סוטה דף מט/ב

מלכי בית חשמונאי – שני אחים שהיו מתקוטטין על המלוכה הורקנוס ואריסטובלוס:

41 מלבי"ם / באור הענין/ על תהילים פרק קלג פסוק א

(א) שיר המעלות - שיר זה הוסד על שני האחים הידועים, שהם יששכר וזבולון שהתחברו יחד עד שהיו כגוף ונפש, אשר האחד הולך מהלך השלמות לחברו, כמ"ש שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך שישכר עסק בתורה והשלים את הנפש, וזבולון עסק בפרקמטיא לשלמות הגוף והקנינים, ובצירוף שניהם יחד נשלם הטוב והנעימות, הטוב האמתי מענינים עוה"ב, והנעימות בחיים הזמנים, וז"ש הנה מה טוב ומה נעים - וזה בא ע"י שבת אחים גם יחד - שמלבד שבתם בשלום היו יחד כגוף אחד, עתה יבאר הדבר:

(ב) כשמן - הנה ההשפעה האלהית תרד לפעמים על המוכן לה בבלי אמצעי אמנם תרד בשפע רב כ"כ עד שישופע ממנה גם הבלתי מוכן לה, וזה במשל השמן הטוב - של שמן המשחה, שעקרו יורד על הראש - ששם היו מושחים בשמן משחת קדש, כי הוא המקום המוכן לזה באשר שם משכן המוח וכלי השכל והמחשבה, שהשמן מורא על ההשגה ובכ"ז יורד - במקרה גם על הזקן זקן אהרן - הגם שהזקן ארוך שיוורד על פי מדותיו - ובנמשל זה היה בא השפעת החכמה על יששכר שהוא במשל הראש שהוא מוכן לקבל החכמה וקבל ממנה חלק גדול ושפע רב עד ששמן החכמה הושפעה ממנו גם על שבט זבולון, שגם הם קבלו משפע ההוא, ושמן תורק:

(ג) כטל חרמון - ולפעמים תגיע השפע על המוכן לה ע"י אמצעי באופן שתגיע תחלה אל מקום בלתי מכוון בעצם וראשונה, כדי שתריק על מקום הראוי, כטל חרמון שאינו מכוון לצורך הר חרמון רק שיורד על הררי ציון, כי שם צוה ה' את הברכה - שעקר הברכה יורד בשביל הר ציון והולך דרך הר חרמון, כי הטל המביא חיים מהר חרמון אינם חיים מתמידים עד העולם, ואינם חיים נצחיים, אבל החיים אשר בהר ציון הם חיים נצחיים עד העולם, כן שפע העושר והקנינים שהגיע אל זבולון לא הגיעו אליו רק לצורך יששכר שימצא ריוח לעסוק בתורה ולקנות על ידם חיי עד, והגיעו ליששכר באמצעות זבולון, ובזה היה זבולון דומה כהר חרמון שמקבל הטל בשביל הר ציון:

תנו רבנן: בשביל ארבעה דברים חמה לוקה: על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה, ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה, ועל משכב זכור, ועל שני אחין שנשפך דמם באחד.

ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקין: על בותבי (פלוסטר), ועל מעידי עדות שקר, ועל מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל, ועל קוצני אילנות טובות.

ובשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות: על משחי שטרות פרועים ועל מלוו ברבית.

The Sages taught that on account of four matters the sun is eclipsed:^N On account of a president of the court who dies and is not eulogized appropriately, and the eclipse is a type of eulogy by Heaven; on account of a betrothed young woman who screamed in the city that she was being raped and there was no one to rescue her; on account of homosexuality; and on account of two brothers whose blood was spilled as one.

And on account of four matters the heavenly lights are eclipsed: On account of forgers of a fraudulent document [pelaster]^L that is intended to discredit others; on account of testifiers of false testimony; on account of raisers of small domesticated animals in Eretz Yisrael in a settled area; and on account of choppers of good, fruit-producing trees.

And on account of four matters the property of homeowners is delivered to the monarchy^N as punishment: On account of those keepers of paid promissory notes, who keep these documents instead of tearing them or returning them to the borrowers, as that would allow the lender to collect money with the note a second time; and on account of lenders with interest;

NOTES

On account of four matters the sun is eclipsed – בשביל ארבעה דברים חמה לוקה: What is the connection between a solar eclipse and these matters? The president of the court is compared to the sun because he disseminates the light of Torah. Since this betrothed young woman screams in the middle of the day and no one responds, from her perspective it is like night. With regard to homosexuality, that conduct was typical of the generation of the flood, when the sun was obscured (Arukh LaNer; Maharsha).

The property of homeowners is delivered to the monarchy – נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות: There are those who interpret this to mean that the authorities examine their records and expose actions that they performed clandestinely or anonymously (Benayahu).

LANGUAGE

A fraudulent document [pelaster] – פלוסטר: From the Greek πλαστής, *plastēs*. Its meanings include forgery, falsehood, and fabrication. The Gemara is referring to forgers of fraudulent documents.

NOTES

Property confiscated by the state treasury – נכסים יוצאים – לטמיון: The Maharsha explains that the common denominator of these four actions is that they are all the result of conceit and arrogance. Because people promote themselves and assume an air of self-importance, they become known to the authorities, who ultimately seize their possessions.

Delay payment and withhold payment – בובשו ועושו: The Maharsha explains that these are not acts of actual robbery; rather, the employer withholds the payment of his workers because he deems dealing with the needs of the working class beneath him. Some interpreted that those who withhold payment in this context refers to those who hire workers but do not set the conditions and payment in advance and ultimately pay the worker less than the standard rate. Others explain that the reference is to employers who tell their workers that they will pay them after they ascertain the going rate of payment for services rendered but they fail to do so in a timely fashion (Benayahu).

LANGUAGE

State treasury [timyon] – טמיון: From the Greek ταμειον, *tamieyon*, or ταμειον, *tameyon*, meaning treasury, the state treasury. Obviously, from the perspective of those who pay, and especially due to the corruption and carelessness of the treasury, this term is used to describe property that is not recoverable.

Perek II

Daf 29 Amud b

ועל שהיה ספק בידם למחות ולא מיחו, ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנין.

אמר רב: בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון: על בובשי שכר שכיר, ועל עושו שכר שכיר ועל שפורקין עול מעל צואריהן ונותנין על חבריהן, ועל גסות הרוח, וגסות הרוח כנגד בולן. אבל בענוים פתיב: "וענוים יירשו ארץ והתענגו על רב שלום".

הדרן עלך הישן

and on account of those who had the ability to reprimand sinners and did not reprimand them; and on account of those who issued a commitment to give charity in public and ultimately do not give the charity to which they committed.

Rav said: On account of four matters the property of homeowners is confiscated by the state treasury [timyon]:^{NL} On account of those who delay payment of the salary of hired laborers (see Leviticus 19:13; Deuteronomy 24:15); on account of those who withhold the salary of hired laborers^N and do not pay at all; and on account of those who throw off the yoke of communal responsibility from their own necks and place that yoke on the necks of their friends; and on account of the arrogance of those who, due to their wealth, exercise power over the community. And the punishment for arrogance is equal to them all. However, with regard to the humble it is written: "The humble will inherit the land and delight themselves in the abundance of peace" (Psalms 37:11).

א.ד. וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל וגו'.

אמרו חז"ל במדרש, הובא ברש"י, דהאור הראשון נגנז לעתיד לבא וכו'. יש לבאר על פי הנודע מדרך לשון הקודש, כי תיבת יהי הוראתה לשון עתיד, אולם כשבאה אות י' בראשה, ויהי, היא נהפכת מעתיד לעבר (ראה להלן יד, א). והנה בבריאת האור כתיב "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור" (א, ג). ונוכל לומר כי מאחר שאמר ה' יתברך יהי אור בלשון עתיד, והכתוב אומר מיד ויהי אור, במלה המהפכת העתיד לעבר, ולא אמר ויעש אלקים את האור, או ויברא וכדומה, מהלשונות הכתובים בשאר הנבראים, מזה הוציאו חז"ל לדרוש, כי האור שנברא להיות הולך ומאיר בכל יום, לעתיד נגנז, ונעשה ממנו דבר עבר וחלף.

(שו"ת נודע בשערים, בחידושי תורה פ' בראשית, ומקצת הדברים ראה באדרת אליהו כאן, ועיי"ע ליקוטי הגר"א הנד' בי"ם תשכ"ג, ישעיה ב, א)

א.מז. ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים.

איתא ברש"י, והוא מדברי הגמרא במסכת חולין (ס, ב), "ר' שמעון בן פזי רמי, כתיב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים, וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן וכו'". אלא שוים נבראו, ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. עיין אבן עזרא שכתב כי הדרש אינו מוכרח, כי מאמר "שני המאורות הגדולים" אינו מכריח אותנו לפרש שהיו שניהם שוים בגדולה, אבל שניהם נקראו גדולים בערך נגד שאר הכוכבים, ומי מכריחנו לומר שהיו שניהם שוים.

ואמר הגאון ז"ל, כי הדרש מוכרח. כי כבר קיבלו חז"ל על תיבת "שני", שיהיו שניהם שוים. כמבואר במסכת יומא (סב, א) דשני שעירי יום הכפורים, שכתוב בהם ג' פעמים "שני", צריכים להיות שוים בג' דברים. כאמרם ז"ל (שם ב) "חד למראה וחד לקומה וחד לדמים". לפי זה יש לומר גם כאן, דר' שמעון בן פזי הוכיח מלשון שאמר "ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים",

פנינים משלחן הגר"א

כ

כי "שני" מלמד שהיו שניהם שוים. אס-כן איך אמר אחר-כך "את המאור הגדול ואת המאור הקטן". אלא על-כרחך צריך לומר שנבראו שניהם שוים, רק בשביל שאמרה הלבנה "אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד", אמר לה "לכי ומעטי

את עצמך.

(ליקוטי הגר"א שבס' אמונה והשגחה; ליקוטים בסוף דבר אליהו על איוב; וכן ב"שארית יוסף" עהש"ס, לר"י פיאנטניצקי, ורשא תר"ן, בסופו. וראה עוד להלן פרשת נשא ז, עט, כיוצ"ב)

= דבר אחר:

בעת שיצא מרנא הגר"א לגלות, ונדד על פני ארצות אירופה, התאכסן פעם אצל בעל-בית מופלג בתורה. הלה שהכיר בו כי גדול וקדוש הוא, הראה לפניו מה שכתב אביו המנוח על גליון החומש שלו, בצידו של פסוק זה, ראשי תיבות "גועשאנ"ק". את פתרונה של תיבה זו כבר דרש האיש מפי אישים רבים, אבל אין פותר אותה.

אמנם רבנו השיבו על אתר, כי פתרון הר"ת הוא: "גדול וסמוך על שולחן אביו נקרא קטן". ופירש, שבזה ביקש ליישב מדוע הלבנה נקראת "המאור הקטן". אלא מאחר שהלבנה אינה מקבלת אורה אלא מהשמש, והלכה היא שגדול הסמוך על שולחן אביו נקרא קטן (עי' ב"מ יב, ב), הרי מכיון שסמוכה היא על שולחן השמש נקראת "המאור הקטן".

(שארית יוסף עהש"ס, לר"י פיאנטניצקי, ורשא תר"ן, עמ' 131. וראה הר צבי עה"ת להגרצ"פ פראנק, בנוסח אחר קצת)

א.כה. ויעש אלקים את חית הארץ וגו', ואת כל רמש האדמה למינהו.

למינהו נכתב בסופו הו. כי רבותינו דרשו על "ישקני מנשיקת פיהו", כנשיקת חתן וכלה, ואמרו כן בעבור תוספת הו, כי אילו נאמר 'פיו' היה נשמע מנשיקת זכר, ואילו נאמר 'פיה' היה נשמע נשיקת נקבה, עכשיו שנאמר פיהו נשמע נשיקת זכר ונקבה, וזהו שאמרו "כנשיקות חתן וכלה". כמו כן כתב כאן למינהו עם הו בסופו, לרמז על מין זכר ונקבה.

(אדרת אליהו)

חדושי הלבנה

שקרא לשמש ויזרח אור שהל"ל וזרח אור כמ"ש זרח השמש וגם עוד שלא הל"ל אור כלל כמו ששם לא אמר וזרח השמש אור. אלא פירשו בו זה הענין. שקרא לשמש והנה יזרח אור אחר והוא הלבנה שנכנסה בתחומה של השמש וראה זה שהשמש כעס וכו' והתקין צורת הלבנה שא"ל די ועמדה בנו הצורה שהיא שאלו נתקרבה יותר היתה בלי ספק על צורה אחרת :

[ב] **זוהר שיר השירים**. כונתו לישוב גם כן אמרו תחלה הגדולים ואחר כך שב לקרוא לאחד מהם קטן. ודעתו של בעל

המאמר הזה שהיה השתנות מפני קטרוגה של לבנה ולא כמאמר הרבות הקודם שלא היה שנוי לא בכמות ולא באיכות רצוני לומר בין במדת הגוף בין בענין האורה ואף לא במקום שעם היות שנכנס בתחום מכל מקום באותו גלגל שהוא עכשיו כן היתה מקדמת דנא ולא בגלגל שלמעלה מזה **הגלגל**. ובזה חולק זה המאמר דשיר השירים ר"ל שסובר שהיה שנוי במקום וכמו שיתבאר אך בכמות ואיכות לא היה שנוי כסברת מאמר הקודם. וזהו שאמר לאו להות סיהרא בקדמיתא רב ועילאה אלא דכל זימנא דסיהרא בשמשא ברזא חדא בגינייה אתקרי איהי בהדיה גדולים זנבא דאריה אריה איהו ואריה אתקרי. הנה שבפי' הוא אומר שאין שינוי לא ברב ולא בעילאה. ואין לפרש עילאה על עליונת המקום שזה אינו שהרי נעשית ראש לשועלים וזה בהנהגת התחתונים נמצא שירדה להיות מושלת בתחתונים. אלא עילאה ר"ל חשיבות ויהיה רב ועילאה או תיבות נרדפות וענין שניהם שלא היה לה עליו בקדמייתה יותר ממה שיש לה אחר הקטרוג ויכלול המדה בגוף וההארה באור. או י"ל שתיבת רב יורה על גודל הגוף. ועילאה יורה על עליו האור, ואמר ששניהם לא היו לה בקדמיתא שום יתרון על מה שיש לה אחר הקטרוג. **ולפי שכן** הוא ולא נשתוית הלבנה להקרא עם השמש בשם הגדולים אלא שהיתה דבוקה עמו בדבוק אחד כענין משל זנב האריה עם ארי עצמו לכן אין לשון המדרש **הנה** אפשר לב' מלכים כי היאך יקרא שני מלכים לארי ולזנבו ואם זנב אריה יתקרי היינו שהוא חלק ארי לא שהוא ארי לבדו. ולכך בעל המאמר הזה חשב שטענתה היתה בקטרוגה שאין נאה למלך הכבוד ברוך הוא להשתמש בשני כתרים כאחד כי אם בזה לבדו ובזה לבדו והיה המכוון שלה להיותה יותר מתכבדת כשתהיה ראש לשועלים משתהיה זנב לאריות ואמר לה הקב"ה לך אל מקום התחתית ושם

חדושי הלבנה

תהיה ראש לשועלים אבל אפס כי לא תהיה תפארתך בזה. אך אמנם תהיה נקראת קטנה דאזעירו **אית לך בזה**. ויצא לנו למוד נאה הזה שהשרישונו בו ג"כ חכמי המשנה כשאמרו (אבות פ"ד מט"ו) הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים וביותר צריכין זירוז שמפני כבוד המדומה רבים מן התלמידים מתחכמים לישב בראש אף במקום שאינן בני תורה ולא בני סחורה רק שיקרא שם שהם יושבים בראש ממה שיהיו יושבים לפני הרב זקן ויושב בישיבה ובכסא ההוראה למען יוכלו לשתות בצמא את דבריו ולשמשו ולראות בהוראותיו ובפסק דיניו ובהסברת ההלכות. ואין מקום שאלה שבפסוק שהבאתי למעלה שמש ירח עמד קורא לירח בלשון זכר וכל המאמר הזה בלשון נקבה אתמר בקראו ללבנה שהרי כן הוא במאמר דפ' א"ט. ושם כתבו התוס' וז"ל אמרה ירח כו' בלשון תורה לשון זכר הוא דכתיב וירח עמד ע"כ. מ"מ נמצינו למדין שגם במאמר הזה יצא לנו תכלית גדול בלמוד הזה שאמרתי ואל יקל בעיניך כי רב ועצום הוא. והלואי יקובלו באזני השומעים וילמדו ק"ו בעצמם שלא לעשות כן מן הירח כאמור. וגם פה טרם שאלך לי לפרש המאמר שאחרי זה ראיתי להמליץ על זה הענין פסוק בתהלים ק"ד עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו ואמרו במסכת ר"ה פ' אם אין מכירין שמש ידע מבואו ואין ירח ידע מבואו. כלומר פעם בא בארוכה פעם בא בקצרה. ובא לירח מדה זו לבוא פעם בארוכה ופעם בקצרה מפני שנותה את מקומה לבלתי הדבק בשמש כי טוב לה אז שהיתה הולכת מהלך השמש שאין לו אלא מבואו אחד ממה שיש לה עתה מהלכים נזורים וזה שאמר שעשה ירח למועדים שאלו היתה דבוקה בחמה אין חשבון למועדי' כי הכל יהיה בהשואה ובמדה וקצב אחד אבל לפי שהירח ידע מבואו של השמש ולא ניחא לה בהכי ורצתה ובחרה מבוא אחר כדי שתהיה עם זה ראש לשועלים לכן עשה הש"י ירח למועדים שבה יקבעו המועדים כאשר בחרה. ובזה המאמר שהיא עצמה בחרה בדרך המיעוט לא שייך להזכיר כאן ענין הביאו כפרה עלי וכו' כיון שהשי"ת לא עשה עמה זולת בקשתה מה שאין כן בשאר המאמרים שכוונתה ומחשבתה להתעלות לא לרדת והוא ברוך הוא הורידה אמר הביאו כפרה עלי כו' :

[ג] זוהר פרשת פנחס ברעיא מהימנא. גם [כן] כוונתו שלא היה שינוי בעצם הלבנה מפני קטרוגה ממה שהיתה מלפנים רק בשינוי מקומה עם שינוי מזל. ר"ל שינוי ההשפעה כי מזל

חדושי הלבנה

זה הענין מחסרון החודש ומלואו. והיו ג"כ מלאים וחסרים כענין המדרש שהזכרתי ולפי שלמה היה בדיסקוס של הלבנה שהוא כאלו היתה מאז כשהיתה על שני כדורים **שהרי לפי** מאמר רע"מ שעדיין אנו בו גם מאז לא היתה גדולה מעכשיו לא במדת גופה ולא באור שלה א"כ היתה מקבלת האור מהשמש כמו עכשיו אלא לפי שהיתה שרויה אצלו במקומה למעלה מהכדורים השנים בלי ספק שהיתה מקבלת יותר אור ולא היה החסרון שבחצי הכדור שלה כמו שהוא עכשיו ולכן אמר שיהיו יראי השם כאלו לא נחסרה הלבנה ולא נתקלקלו **הדורות**. ואמר ירד כמטר על גז כרביבים זרזיף ארץ ופי' הראב"ע שאין לזרזיף רע. וטעמו רויה או שובע ע"כ. הוא הדבר שאמרנו למעלה שלפי זה המאמר דר"מ היה קטרוגה צרת עין מלהשפיע לשנים אמר כלפי זה כי לא כן יהיה אבל שמה שלפי שיהיו יראי השם כאלו היתה הירח כדור על כדורים לכן יהיה גם כן השפע והריווי והשובע שירד כמטר וגו' מבלי צרת העין. ואמר בימיו יפרח צדיק כלומר כל צדיק וצדיק יפרח עד בלי ירת. עד כאלו אין הירח כאשר היא נמצאת עכשיו בחסרון אלא כמקדמת דנא שלא היה חסרון אף בחציו השני מפני שכנה עם שמש :

ד] **במס'** חולין פ' אלו טרפות. קודם שאכנס בביאור המאמר הזה הנני מדקדק בו כמה דקדוקים. ראשונה מאי רומיא קא מרמי. והרי עודם היום שניהם גדולים אעפ"י שבערך זה עם זה האחד גדול והא' קטן. מ"מ באורם נראה אור מבהיק וגדול בשניהם בערך כל צבא השמים. וכן נאמר המאורות הגדולים ירצה שבמאור הם גדולים וכדברי הראב"ע שהבאתיו בסי' א'. אמנם בחפשי אחר ספרים אשר ידעתי שידברו גם המה מענין קושי זה המאמר אם בכללו או בפרטים ממנו והייתי יודע שרבינו הגאון מ' ליווא פראג זללה"ה היתה הקירתו בכל מדע פתחתי גם ספרו הנקרא גור אריה ומצאתי את שבקשה נפשי כי דבר ידבר בזה המאמר אפס לא מלא את חשקי כאשר אזכור דבריו ואשיב עליו. וגם שאין משיבין את האר"י לאחר מותו, תורה היא וללמוד אני צריך ואחזתי מעשה אבותינו ורבותינו ז"ל בידי שכל מאוחר פונה אל המוקדם ואם יש בידו תשובה לא יסתום פיו מלהשיב והרואים יראו ויבחרו הנאות. ופי' אין משיבין כו' יוכל להיות דרך כבוד כלומר אלו היה פה אתנו היה לו פה להשיב על התשובו' שמשיבין עליו ומכל מקום אין מונעין ומשיבין ואף שאפשר שהיה

ר"ה

מוילנא

עשרת ימי תשובה

הגר"א

ענין עשרת ימי תשובה

נחשבין לשנה שעברה

באלו עשרה ימים מתעברין בה כל הי"ב חדשים וכו', ושנת החמה יתירה על שנת הלכנה עשרה ימים, ואלו הן עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים ימי העיבור, ולכן הן נחשבין לשנה שעברה, כמו שאמרו (ראש השנה טז, א) אדם שאירע לו קרי קודם יום הכיפורים כו', ובשלש שנים מצטרפין לחודש והוא החודש השלשה עשר, ולכן נקרא 'חדש העיבור'.

(ספרא דצניעותא פרק חמישי)

מתפתחין בהון י"ג תרעין

בזמנא דמטא ירחא שביעאה וכו' דרשו ה' בהמצאו (ישעיה נה, ו), ר"ל בחדש תשרי כל הי"ג תקונין נמצאין באימא בינה ומתפתחין י"ג תרעין שהן י"ג תקונים באלו עשרת ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים שאז שערי תשובה פתוחין כידוע. והוא כמ"ש לעיל שתיקון י"ג הוא נגד היכל השביעי בינה ק"ק ובמזלא כלילין כל התקונים, לכן בה משתכחין גם כן כל התקונים וכמש"ל בפ"א שתא אלפי שנין תליין בשתא קדמאי שביעאה עלייהו וכו' בתריסר שעתו וכו' תליסר יקים לון ברחמי וכו' ושלטא ביום השביעי י"ג תקונים. וכן באו בחדש השביעי. וטעם לאלו עשרת ימים יתבאר למטה.

(ספרא דצניעותא פרק שני)

בעשו"ת העיבור וביוכ"פ הלידה

בתשעה ימים אלו שבין ראש השנה ליום הכיפורים מתעברין בה אלו ט' תקונים שיורדין לזעיר אנפין, כמו שכתבנו לעיל שמי"ג תיקונים ט' יורדין לזעיר אנפין, והוא על ידי אימא כמו שכתבנו לעיל ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן (בראשית ב, י) זעיר אנפין. תשעה אשקיון לגנתא, והוא על ידי אימא שנכללת במזלא ומקבלת משם י"ג תקונין ומשם ירית זעיר אנפין ט' תקונים כנ"ל. וזה נעשה באלו

ובזה יובן מאמר חכמינו ז"ל ושבתי קתו: **ששבת מביא גאולה עפ"י דברי האר"י ז"ל בפסוק כי גר יהיה זרעך שכל הגליות באים מחמת פגם הברית. ממילא שבת שמתקן זה הפגם מביא גאולה *** :

הגה"ה

* ואזכיר מענינא מה שתוצתי דברי הש"ך יו"ד [סי' קנ"ז סק"ג] שנסתפק באנס שאמר לו לעבור עבירה פלונית ואם לאו אחתוך אבר אחד וסיים ונראה להקל. ותמוה דמפורש באור"ח סי' שכ"ח [סעי' י"ז] דעל סכנת אבר אין מחללין רק שבות. ונראה ליישב דהנה ראב"ע יומא פה: למד שפקוח נפש דוחה שבת ממילה שהיא אחד מרמ"ח איברים שבאדם דוחה את השבת קר"ח לכל גופו שדוחה שבת [פירש"י שהוא תיקון אבר אחד] וא"כ לכאורה אבר אחד נהי דקו"ח ליכא במה מצינו נלמוד שידחה שבת. אך באמת אין כל האברים שוים. ובזוהר ח"ב צ"ב. זכור את יום השבת לקדשו דא איהו רזא דברית קדישא ובגין דבהאי ברית קיימין כל מקורין דשייפי גופא ואיהו כלל כלא כגוונא דא שבת איהי כללא דאורייתא וכל רזין דאורייתא ב"י תליין וקיומא דשבת כקיומא דכל אורייתא מאן דנטיר שבת כאילו נטיר אורייתא כלא עכ"ל זוה"ק. הנה מפורש דאבר הברית כולל כל הגוף וזה דוחה שבת. אבל אבר פרטי לא למדנו. וכן רמז ראב"ע גופ"י במה שאמר ומה מילה שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה אברים ולמה ל"י להאריך כל כך והיה לו לומר בקיצור. [ולעולם ילמוד אדם לתלמידו דרך קצרה]. ומה מילה שהוא אבר אחד:

אך הפירוש כך ומה מילה שהוא אחד מרמ"ח אברים שהוא אחד כלול מרמ"ח אברים דוחה שבת קר"ח כל גופו שהוא רמ"ח אברים בפועל. ובאבר הברית כלול רק כל "מקורין" דשייפי גופא אבל לא שייפי גופא ממש. וע"כ אין סכנת אבר אחד זולת אבר הברית דוחה שבת. וא"כ נכונים דברי הש"ך שאם אנסו לעבור עבירה אחרת שאינה מצות שבת שפיר יש ללמוד ממילה דוחה שבת במה מצינו דכשם שתיקון אבר הברית הכולל כל הגוף דוחה שבת הכולל כל התורה. כמו כן אבר פרטי דוחה מצוה פרטית. וזה נכון וברור לקיים דברי זקני הש"ך ז"ל (א):

למעלה ממקום התיקון. וכן מצאתי בס' זרע קודש. וע"כ עיון הלכה שהוא במוח. וכ"ש מי שמחדש חדושים הרי התיקון ג"כ במוח. ובזוה"ק דבגלותא בתראה אתקיים בהו וימררו את חייהם בעבודה קשה זו קושיא בחומר דא ק"ו ובלבנים דא ליבון הלכה וככל עבודה בשדה דא ברייתא את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך דא תיקו. הרי דכמו שהיה התיקון במצרים מפגם הוצאת שז"ל כידוע ע"י שיעבוד ועבודה גופנית. כ"כ נעשה התיקון ע"י יגיעה ועיון בלימוד התורה והטעם כנ"ל מפני שהתיקון הוא במוח. ומעתה יובן שהלימוד ועיון בהלכות שבת שמצות שבת בעצמה היא תיקון על פגם הברית על אחת כמה וכמה שהלימוד הזה הוא תיקון עצום לחטא זה. ואף שלא כל אדם זוכה ללמוד תורה לשמה כבר אמרו חכמינו ז"ל [פסחים נ"ו] לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה [ובלבד שלא ילמוד לקנתר ח"ו שבזה עוד מוסיף כח בחיצונים חלילה והוא ממש חטא שז"ל ר"ל]:

ומדי דברי זכור **אזכור** מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה"ק ואמרו כי הלומד ומחדש חדושים ושמה ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתענג בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמה ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה. [ועיין פירש"י סנהדרין נ"ח. **ד"ה ודבק**]. ובזוה"ק דבין יצה"ט ובין יצה"ר אינן מתגדלין אלא מתוך שמחה. יצה"ט מתגדל מתוך שמחה של תורה. יצה"ר כו'. ואם אמרת שע"י השמחה שיש לו מהלימוד נקרא שלא לשמה או עכ"פ לשמה ושלא לשמה. הרי שמחה זו עוד מגרע כח המצוה ומכהה אורה ואיך יגדל מזה יצה"ט. וכיון שיצה"ט מתגדל מזה בודאי זה הוא עיקר המצוה. ומודינא דהלומד לא לשם מצות הלימוד רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה כהא דאוכל מצה שלא לשם מצוה רק לשם תענוג אכילה ובהא אמרו לעולם יעסוק אדם כו' שלא לשמה שמתוך כו'. אבל הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה:

הגהות וחדושים

נפשטות על פי דברי מהר"ק שורש קל"ג דזה חשיב מלאכה שאינה זריכה לגופה דלרוב הפוסקים זולת הרמב"ם פטור. ופשיטא דנשכנת אבר לא נחוש ליחידא. וסי' קל"ג א"ז:

(א) ואף דש"ך סממא אמר אס אנסו לעבור ענייה פלונית ולא הויא שבת מן הכלל. משמע שאף אס אנסו לחלל שבת מיקל בסכנת אבר. הנה נאנסו לחלל שבת יש ליישב

שיכרך תבואתה ופירותיה עד שאביוניה אשביע לחם. (טו) וכחניה אלביש ישע ר"ל שיהיו נושעים מכל צרה ומכשול וחסידיה רנן ירגנו כלומי ירונו מכל טוב לכב בהשפעת הטובה עליהם (יז) ושם באותו זמן אצמיח קרן לדוד ר"ל מלכות חדש וחזק ואערוך נר למשיחי להיות לו לאור עולם ואלביש (יח) אויביו במלחמה זו בשת וכלמה ועליו יציץ ופרח נזרו אשר על ראשו ר"ל שתגדל מעלתו עליהם תמיד לעולם.

מזמור קלד

(ה) שהים לדוד הנה מה טוב וגו'. הרבה טרחו המפרשים לפרש פסוקים אלו לזרותם. מהם בדרך פשט ומהם בדרך מדרש ומהם בדרך נסתר ועיקר הפי' בהם לדעתי לפי הפשט שמאחר שבמזמור שלפניו דבר בשבחי (175a) הבית בחשק נמרץ ובכוסף גדול ותזכיר בו המלכות ותכחונה וידוע שהתנהגה בבני עמנו חיתה על שתי הנהגות הנפש והוא הנבואה ותכחונה כדכתי' יורו משפטיך (דכרי' לג) ואז חיתה הנהגת העם נשלמת בכל מיני השלימות הוסיף לדבר בזה בחושק ואומ' מה טוב ומה נעים שבתם יחד¹ ר"ל בהיות כל אחד מהם יושב על מכונו ודמה חכהונה לשמן שהוא עליון על כל משקה וצף על כלם כמו ששלימות הנפש עולה על כל שלימות וכן שהוא מורה על חלקות וענוה ואחר דמחו למעלה שכשטנים ואמ' (ג) כשמן המרוקח שנמשח² בו הכהן ואמ' יורד על הזקן ר"ל שמן הראש יורד לזקן וזמן הזקן על פי מדותיו ר"ל שפת בגדיו ופרט כל זה להוראת השלימות האחרון שבחכמה והוא ההשפעה **לזולתו**. ומדותיו בחיריק כמו בפת"ח ואף כי מצאנו מדובר בחיריק. ואחר שדמה הכהונה לשמן שהוא המעולה שבמשקים דמה המלכות למלך לרמו שכתו המלך צורך לעולם בכל יום וערב לכל אדם כן המלכות צריך העם להתמדת משפטיו בתמידות ושתהא הנהגתו לא בחימה ולא בשטף כמטר מוחף רק במתון ע"ד הו מתונים כדון (אבות פ"א) ואמ' שלמה נהם ככפיר ועף מלך וכמל על עשב רצונו (משלי יט יב). וחרסון אינו קרוב לציון ואיך יאמ' (ג) שטל חרסון יורד על הררי ציון ולדעתי פי' שהמלכות על הררי ציון נעים וערב כמל חרסון שיוורד במקומו ונגר לארץ וזכר חרסון לרוב גובהו ושהוא נגוב כשמו מלשון והחרים ה' את לשון ים מצרים (ישעי' יא טו) והמלך נראה שם בשפע כן הנהגת המלכות נגלית לרוב ישרה והתקיים הישוב המדיני בה. ואמ' על ציון כי שם צוה ה' את תכרכה לרוב שלימות יושביה וחיים עד העולם דומה לחיי העולם הבא. ואם תרצה תפרשחו על מלך המשיח על הדרך שפירשנוהו. ויראה לי עוד שזאת המעלה היו אוסרים כשהיו סמוכים לגבוהה שבמעלות וזו שאחריה גבוהה שבהם שהיו נכנסים³ לזמר ולכרך.

(1) בכ"א שבת אחים גם יחד. (2) בכ"י שנמשך. (3) בכ"א נכנסים.